IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

BOJXONA QONUNCHILIGINING O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDAGI O‘RNI: ZAMONAVIY HUQUQIY YONDASHUVLAR

Tojiboyev Jasur Rixsivoy o’g’li
Mustaqil izlanuvchi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23267734

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash tizimida bojxona qonunchiligining o‘rni va huquqiy ahamiyati tadqiq etilgan. Unda bojxona qonunchiligining fiskal, tartibga soluvchi, huquqni muhofaza qiluvchi va himoya funksiyalari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi, bojxona ma’muriyatchiligini isloh qilishga oid normativ-huquqiy hujjatlar, rasmiy statistika ma’lumotlari hamda xalqaro bojxona standartlari asosida zamonaviy bojxona siyosatining iqtisodiy xavfsizlikka ta’siri baholanadi. Tadqiqotda 2024–2025-yillardagi tashqi savdo ko‘rsatkichlari, bojxona rasmiylashtiruvi vaqti, soddalashtirilgan bojxona tartib-taomillarining kengayishi, risklarni boshqarish va raqamlashtirish jarayonlari alohida o‘rganilgan. 2025-yilda O‘zbekiston tashqi savdo aylanmasining 81,2 mlrd AQSH dollariga yetgani bojxona boshqaruvi samaradorligiga qo‘yilayotgan talablarni yanada oshirayotgani asoslab beriladi. Tadqiqot yakunida bojxona qonunchiligini xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirish, riskka asoslangan nazoratni chuqurlashtirish, ma’lumotlar almashinuvini takomillashtirish, post-bojxona auditini kengaytirish va huquqiy aniqlikni kuchaytirishga doir ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: bojxona qonunchiligi, iqtisodiy xavfsizlik, bojxona ma’muriyatchiligi, bojxona nazorati, bojxona to‘lovlari, tashqi iqtisodiy faoliyat, risklarni boshqarish, raqamli bojxona, bojxona huquqi, iqtisodiy manfaatlar.

Аннотация: В статье исследуется роль и правовое значение таможенного законодательства в обеспечении экономической безопасности Республики Узбекистан. Анализируются фискальная, регулирующая, правоохранительная и защитная функции таможенного законодательства во взаимосвязи. На основе Таможенного кодекса Республики Узбекистан, нормативно-правовых актов по реформированию таможенного администрирования, официальных статистических данных, а также международных стандартов Всемирной таможенной организации и Всемирной торговой организации рассматривается влияние современной таможенной политики на экономическую безопасность страны. Особое внимание уделено показателям внешней торговли за 2024–2025 годы, сокращению сроков таможенного оформления, расширению упрощённых процедур, управлению рисками и цифровизации таможенного администрирования. Отмечается, что рост внешнеторгового оборота Узбекистана до 81,2 млрд долларов США в 2025 году объективно повышает требования к эффективности таможенного регулирования. В заключительной части сформулированы научно-практические предложения по дальнейшему совершенствованию таможенного законодательства, гармонизации национальных норм с международными стандартами, развитию риск-

ориентированного контроля, цифрового обмена данными, посттаможенного аудита и правовой определённости.

Ключевые слова: таможенное законодательство, экономическая безопасность, таможенное администрирование, таможенный контроль, таможенные платежи, внешнеэкономическая деятельность, управление рисками, цифровая таможня, таможенное право, экономические интересы.

Abstract: The article examines the role and legal significance of customs legislation in ensuring the economic security of the Republic of Uzbekistan. The fiscal, regulatory, law-enforcement and protective functions of customs legislation are analysed in an integrated manner. The study evaluates the impact of modern customs policy on economic security on the basis of the Customs Code of the Republic of Uzbekistan, regulatory acts on customs administration reform, official statistical data, and international customs standards developed by the World Customs Organization and the World Trade Organization. Particular attention is paid to foreign trade indicators for 2024–2025, the reduction of customs clearance time, the expansion of simplified procedures, risk management and digitalization of customs administration. The increase in Uzbekistan's foreign trade turnover to USD 81.2 billion in 2025 demonstrates the growing importance of effective customs regulation for national economic interests. The article concludes with scientific and practical recommendations concerning further improvement of customs legislation, harmonization with international standards, development of risk-based control, digital data exchange, post-clearance audit and legal certainty.

Keywords: customs legislation, economic security, customs administration, customs control, customs duties, foreign economic activity, risk management, digital customs, customs law, economic interests.

Kirish

Globallashuv, xalqaro savdo hajmining kengayishi va transchegaraviy tovar oqimlarining murakkablashuvi sharoitida davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda bojxona tizimining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bojxona organlari faqat davlat budjetiga bojxona to‘lovlarini undirish bilan cheklanib qolmay, milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qilish, tashqi iqtisodiy faoliyatni huquqiy tartibga solish, noqonuniy tovar aylanmasining oldini olish, savdo oqimlarini nazorat qilish va qonuniy xalqaro savdoni yengillashtirish kabi vazifalarni ham bajaradi [1; 2].

O‘zbekiston Respublikasining amaldagi Bojxona kodeksi bojxona chegarasi orqali tovarlar va transport vositalarini olib o‘tish, bojxona to‘lovlarini undirish, bojxona rasmiylashtiruvi va nazoratini amalga oshirish, shuningdek bojxona qonunchiligi buzilishlarining oldini olish, aniqlash va ularga chek qo‘yish bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soladi [1]. Demak, bojxona qonunchiligi iqtisodiy xavfsizlikning alohida elementi sifatida davlatning fiskal manfaatlari, ichki bozor himoyasi va tashqi iqtisodiy faoliyatning qonuniyligini ta’minlash bilan bevosita bog‘liq.

Mazkur masalaning dolzarbligi O‘zbekiston tashqi savdosining jadal kengayayotgani bilan ham belgilanadi. Milliy statistika qo‘mitasining dastlabki ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda mamlakat tashqi savdo aylanmasi 81,2 mlrd AQSH dollarini tashkil etgan. Bu 2024-yilga

nisbatan 13,9 mlrd dollar yoki 20,7 foiz ko‘pdir. 2025-yilda eksport 33,8 mlrd, import esa 47,4 mlrd AQSH dollarini tashkil qilgan [7].

Bunday sharoitda bojxona qonunchiligi oldida ikki tomonlama vazifa yuzaga keladi: bir tomondan, davlatning iqtisodiy manfaatlari va xavfsizligini himoya qilish, ikkinchi tomondan esa qonuniy tashqi savdoni ortiqcha ma’muriy to‘siqlarsiz amalga oshirish uchun qulay huquqiy sharoit yaratish. Zamonaviy bojxona boshqaruvi aynan ushbu ikki maqsad o‘rtasidagi muvozanatga asoslanishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston bojxona qonunchiligining iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashdagi huquqiy mexanizmlarini aniqlash, amaldagi islohotlarning mazmunini tahlil qilish hamda xalqaro standartlar asosida uni takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini asoslashdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqotda normativ-huquqiy tahlil, tizimli-huquqiy yondashuv, qiyosiy-huquqiy metod, statistik tahlil, institutsional yondashuv va hujjatlarni kontent-tahlil qilish usullaridan foydalanildi.

Normativ-huquqiy tahlil doirasida O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi, davlat bojxona xizmati faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik, bojxona ma’muriyatchiligini isloh qilishga qaratilgan Prezident hujjatlari va boshqa tegishli normativ-huquqiy hujjatlar o‘rganildi [1; 2; 3; 4; 5].

Statistik tahlil uchun O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining tashqi savdo bo‘yicha ma’lumotlari qo‘llanildi. 2024-yilda mamlakat tashqi savdo aylanmasi 65,934 mlrd AQSH dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilda ushbu ko‘rsatkich 81,2 mlrd dollarga yetgan [7; 8].

Qiyosiy-huquqiy tahlilda Jahon savdo tashkilotining Savdoni yengillashtirish to‘g‘risidagi bitimi hamda Jahon bojxona tashkilotining bojxona ma’muriyatchiligi bo‘yicha yondashuvlari asos qilib olindi. JST Savdoni yengillashtirish to‘g‘risidagi bitimi bojxona nazoratida risklarni boshqarish, post-bojxona auditini qo‘llash, vakolatli iqtisodiy operatorlar uchun soddalashtirilgan tartib-taomillarni joriy etish va tovarlarni tezkor chiqarib yuborishni nazarda tutadi [9].

Mazkur metodologik yondashuvlar bojxona qonunchiligini faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki iqtisodiy xavfsizlik, fiskal barqarorlik va qonuniy tashqi savdoni birlashtiruvchi kompleks huquqiy mexanizm sifatida baholash imkonini beradi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari bojxona qonunchiligining O‘zbekiston iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashdagi rolini bir necha asosiy yo‘nalishda namoyon etishini ko‘rsatdi.

Birinchidan, bojxona qonunchiligi davlatning fiskal manfaatlarini himoya qilishning muhim huquqiy vositasidir. Bojxona to‘lovlari davlat daromadlarining muhim qismlaridan biri bo‘lib, import operatsiyalarini qonuniy va to‘g‘ri rasmiylashtirish davlat moliyaviy manfaatlarining himoya qilinishini ta’minlaydi. Bojxona kodeksi bojxona to‘lovlarini undirishning huquqiy asoslarini belgilab, bojxona qiymati, bojxona bojlari, soliqlar va boshqa tegishli to‘lovlarning hisoblanishi hamda undirilishini tartibga soladi [1].

Ikkinchidan, bojxona qonunchiligi ichki bozorni himoya qilish funksiyasiga ega. Tovarlarning bojxona hududiga olib kirilishi ustidan nazorat qilish orqali davlat sifatsiz, noqonuniy, taqiqlangan yoki cheklangan tovarlarning ichki bozorga kirib kelishining oldini oladi. Shu jihatdan bojxona nazorati iste'molchilar huquqlarini, mahalliy ishlab chiqaruvchilar manfaatlarini va davlatning iqtisodiy xavfsizligini himoya qiluvchi mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi [1; 3].

Uchinchidan, bojxona qonunchiligi huquqni muhofaza qilish funksiyasini bajaradi. Bojxona kodeksida bojxona qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlikning huquqiy asoslari belgilangan [1]. Bojxona organlarining huquqni muhofaza qilish faoliyatida kontrabanda, tovarlarni noqonuniy olib o‘tish, bojxona to‘lovlaridan bo‘yin tovlash va boshqa huquqbuzarliklarning oldini olish muhim o‘rin tutadi [12].

To‘rtinchidan, bojxona tizimining iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri tashqi iqtisodiy faoliyatning umumiy ko‘lami bilan bevosita bog‘liq. 2025-yilda O‘zbekiston 210 ta davlat bilan savdo aloqalarini amalga oshirgan. Tashqi savdo aylanmasining eng katta ulushi Xitoy, Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya va Koreya Respublikasi hissasiga to‘g‘ri kelgan [7]. Savdo geografiyasining kengayishi bojxona organlaridan nafaqat nazorat, balki xalqaro axborot almashinuvi va risklarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini talab qiladi.

Beshinchidan, O‘zbekistonda bojxona ma'muriyatchiligini raqamlashtirish iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning yangi institutsional mexanizmini shakllantirmoqda. 2025-yil 24-fevraldagi Prezident taqdimotida tadbirkorlar uchun 35 ta axborot tizimi joriy etilgani, eksport jarayonlari 9 bosqichdan 3 bosqichga qisqartirilgani, yuklarni rasmiylashtirish vaqti importda 3 soatgacha, eksportda esa 20 daqiqagacha qisqargani qayd etilgan [6].

Mazkur ko‘rsatkichlar bojxona nazorati va savdoni yengillashtirish o‘rtasidagi muvozanatni ta'minlashga qaratilgan institutsional o‘zgarishlarning amaliy natijasini ko‘rsatadi.

Oltinchidan, bojxona nazoratida riskka asoslangan yondashuvning rivojlanishi iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash samaradorligini oshiradi. Xalqaro amaliyotda barcha yuklarni bir xil darajada tekshirish o‘rniga xavfi yuqori bo‘lgan jo‘natmalarni chuqurroq tekshirish, xavfi past bo‘lgan tovarlarni esa tezkor chiqarish konsepsiyasi ustuvor hisoblanadi [9].

O‘zbekistonning zamonaviy bojxona siyosatida ham shu yo‘nalish kuchayib bormoqda. 2020-yildagi PF-6005-son Farmon bilan bojxona ma'muriyatchiligini isloh qilish, bojxona yuk deklaratsiyasini rasmiylashtirish muddatlarini qisqartirish, muqobil bojxona nazorati shakllaridan foydalanishni kengaytirish va ma'muriy jarayonlarni takomillashtirish bo‘yicha vazifalar belgilangan [5].

Yettinchidan, vakolatli iqtisodiy operator instituti bojxona qonunchiligining zamonaviy yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Jahon bojxona tashkiloti 2025-yilda O‘zbekistonda AEO — vakolatli iqtisodiy operator dasturini takomillashtirishga qaratilgan tadbirlar o‘tkazilganini, unda davlat organlari va xususiy sektor vakillari ishtirok etganini qayd etgan [11].

Tahlil va muhokama

Bojxona qonunchiligining iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashdagi rolini baholashda uning fiskal va nazorat funksiyalarini savdoni yengillashtirish maqsadi bilan qarama-qarshi qo‘yish to‘g‘ri emas. Zamonaviy huquqiy yondashuv ushbu funksiyalarni bir-birini to‘ldiruvchi mexanizmlar sifatida ko‘rishni talab qiladi.

An’anaviy bojxona modeli asosan chegaradagi fizik nazoratga tayanadi. Biroq tashqi savdo hajmining ortishi sharoitida barcha tovarlarni bir xil darajada tekshirish iqtisodiy jihatdan ham, tashkiliy jihatdan ham samarali emas. Shuning uchun risklarni boshqarish tizimi iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning muhim huquqiy-institutsional vositasiga aylanadi.

JST Savdoni yengillashtirish to‘g‘risidagi bitimining 7.4-moddasi bojxona nazoratida risklarni boshqarish tizimini joriy etishni nazarda tutadi. Unda bojxona nazoratini yuqori xavfli yuklarga yo‘naltirish va past xavfli yuklarni tezkor chiqarish tamoyili belgilangan [9]. Bu yondashuv iqtisodiy xavfsizlik bilan savdo erkinligi o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, post-bojxona auditi zamonaviy bojxona nazoratining muhim elementi hisoblanadi. Tovarni chegara punktida uzoq vaqt ushlab turish o‘rniga uni risk darajasidan kelib chiqib chiqarib yuborish, keyinchalik hujjatlar va moliyaviy operatsiyalarni tekshirish imkoniyati bojxona nazoratining iqtisodiy samaradorligini oshiradi [9].

O‘zbekiston uchun mazkur yondashuv ayniqsa muhim. Chunki tashqi savdo hajmi 2024-yildagi 65,934 mlrd dollardan 2025-yilda 81,2 mlrd dollargacha oshgan [7; 8]. Savdo oqimlarining bunday kengayishi bojxona organlari faoliyatida faqat xodimlar sonini oshirish hisobiga emas, balki ma’lumotlarni avtomatik qayta ishlash, risk profillarini takomillashtirish va idoralararo elektron ma’lumot almashinuvini rivojlantirish orqali boshqarilishi lozim.

Bojxona qonunchiligida huquqiy aniqlik ham iqtisodiy xavfsizlikning muhim shartidir. Tadbirkor bojxona to‘lovlarining qanday hisoblanishini, tovarning bojxona qiymati qanday aniqlanishini, bojxona nazorati qanday mezonlarga asoslanishini oldindan bilishi kerak. Huquqiy aniqlik tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining qonunchilikka rioya qilish darajasini oshiradi va korrupsiyaviy xavflarni kamaytiradi.

Shu nuqtayi nazardan bojxona ma’muriyatchiligini raqamlashtirish ikki tomonlama samara beradi. Birinchidan, elektron tizimlar inson omiliga bog‘liq bo‘lgan jarayonlarni qisqartiradi. Ikkinchidan, bojxona operatsiyalari bo‘yicha ma’lumotlarning elektron izini shakllantiradi. Bu esa keyinchalik nazorat, audit va huquqbuzarliklarni aniqlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

O‘zbekistonning 2025-yilda tashqi savdo aylanmasi 81,2 mlrd dollarga yetgani sharoitida bojxona ma’lumotlarining sifati va o‘zaro integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Importning 47,4 mlrd dollarni tashkil etishi bojxona qiymati, tovar tasnifi, kelib chiqish mamlakati va bojxona to‘lovlarini to‘g‘ri aniqlash mexanizmlarining iqtisodiy xavfsizlikdagi ahamiyatini oshiradi [7].

Bojxona qonunchiligining yana bir muhim jihati — noqonuniy tashqi iqtisodiy faoliyatga qarshi kurashishdir. Suyunov va Muxammadieva bojxona organlarining iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashdagi faoliyatini kontrabanda, bojxona qoidalarini buzish, noqonuniy valyuta operatsiyalarining oldini olish va bojxona to‘lovlarini o‘z vaqtida undirish bilan bog‘laydi [13, 136–147-b.].

Bojxona huquqining iqtisodiy xavfsizlikdagi o‘rnini faqat taqiqlash va cheklashlar bilan izohlash esa zamonaviy sharoitga mos kelmaydi. Bojxona qonunchiligi qonuniy biznes uchun qulay muhit yaratishi ham kerak. Shu sababli soddalashtirilgan bojxona rasmiylashtiruvi, elektron deklaratsiya, oldindan axborot almashinuvi, vakolatli iqtisodiy operatorlar va post-bojxona auditini rivojlantirish iqtisodiy xavfsizlikning zamonaviy modeliga mos keladi.

2025-yilgi Prezident taqdimotida O‘zbekistonda chegaradan o‘tayotgan transport vositalari harakati qariyb 5 mln taga yetgani, budjetga bojxona tushumlari esa 63 trln so‘mdan oshgani qayd etilgan [6]. Ushbu ko‘rsatkichlar bojxona tizimining iqtisodiy jarayonlardagi fiskal va logistika ahamiyatini ko‘rsatadi.

2026-yil sentabrida O‘zbekiston Prezidenti va Jahon bojxona tashkiloti bosh kotibi o‘rtasidagi uchrashuvda bojxona ma’muriyatchiligini takomillashtirish, bojxona organlari salohiyatini oshirish, zamonaviy bojxona nazorati mexanizmlarini rivojlantirish va huquqbuzarliklarga qarshi kurashish masalalari muhokama qilingan. Rasmiy ma’lumotga ko‘ra, O‘zbekistonda eksport yuklarining 94 foizi, import yuklarining 87 foizi soddalashtirilgan tartibda rasmiylashtirilmoqda, deklaratsiyalarni rasmiylashtirish vaqti esa 20 daqiqagacha qisqartirilgan [10].

Bu ma’lumotlar bojxona qonunchiligining evolyutsiyasi “ko‘proq nazorat” modelidan “aqlli, riskka asoslangan va raqamli nazorat” modeliga o‘tayotganini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, huquqiy tartibga solishda bir qator masalalar doimiy takomillashtirishni talab qiladi. Jumladan, risklarni baholash mezonlarining huquqiy aniqligi, davlat organlari o‘rtasida ma’lumot almashinuvi, bojxona qarorlarining shaffofligi, tadbirkorlarning huquqlarini himoya qilish mexanizmlari, post-bojxona auditining samaradorligi va vakolatli iqtisodiy operatorlar uchun beriladigan imtiyozlarning aniq huquqiy chegaralarini takomillashtirish dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Xalqaro standartlar bojxona nazoratining shaffof, oldindan bashorat qilinadigan va riskka asoslangan bo‘lishini talab qiladi. JSTning Savdoni yengillashtirish to‘g‘risidagi bitimi elektron to‘lovlar, yagona darcha, oldindan axborot berish, vakolatli operatorlar va bojxona hamkorligi kabi mexanizmlarni rivojlantirishni nazarda tutadi [9].

Shu sababli O‘zbekiston bojxona qonunchiligini takomillashtirishda uchta asosiy prinsipga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq: **qonuniylik va huquqiy aniqlik; riskka asoslangan nazorat; qonuniy savdoni maksimal darajada yengillashtirish**.

Mazkur uch prinsip o‘zaro muvozanatlangan taqdirdagina bojxona tizimi bir vaqtning o‘zida davlat budjeti manfaatlarini, ichki bozorni, tadbirkorlarning qonuniy huquqlarini va milliy iqtisodiy xavfsizlikni himoya qila oladi.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari O‘zbekiston Respublikasi bojxona qonunchiligi iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning muhim huquqiy institutlaridan biri ekanini ko‘rsatadi. Uning ahamiyati faqat bojxona to‘lovlarini undirish bilan cheklanmaydi. Bojxona qonunchiligi davlatning fiskal manfaatlarini himoya qilish, ichki bozorni noqonuniy va xavfli tovarlardan himoyalash, tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, bojxona huquqbuzarliklarining oldini olish va qonuniy xalqaro savdoni rivojlantirish vazifalarini birlashtiradi.

O‘zbekiston tashqi savdo aylanmasining 2025-yilda 81,2 mlrd AQSH dollariga yetishi bojxona tizimining iqtisodiy jarayonlardagi ahamiyati yanada oshganini ko‘rsatadi [7]. Shu sababli bojxona qonunchiligining samaradorligi endilikda faqat nazorat natijalari bilan emas, balki bojxona rasmiylashtiruvi tezligi, huquqiy aniqlik, ma’lumotlarning ishonchliligi, raqamlashtirish darajasi va qonuniy biznes uchun yaratilgan sharoitlar bilan ham baholanishi kerak.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin.

Birinchidan, bojxona qonunchiligida risklarni boshqarish mexanizmlarining huquqiy va institutsional asoslarini yanada takomillashtirish zarur. Yuqori xavfli yuklarga nisbatan kuchaytirilgan nazoratni saqlagan holda past xavfli tovarlarni tezkor chiqarish iqtisodiy xavfsizlik va savdoni yengillashtirish o‘rtasidagi optimal muvozanatni ta’minlaydi.

Ikkinchidan, post-bojxona auditini yanada rivojlantirish zarur. Bu chegaradagi ortiqcha tekshiruvlarni qisqartirish bilan birga davlatning fiskal manfaatlarini keyingi bosqichda samarali himoya qilish imkonini beradi.

Uchinchidan, bojxona ma’lumotlarini boshqa davlat organlari ma’lumotlari bilan integratsiya qilish iqtisodiy xavflarni aniqlashning muhim vositasi bo‘lib qoladi. Raqamli texnologiyalar, ma’lumotlar tahlili va avtomatlashtirilgan risk profillaridan foydalanish bojxona nazoratining aniqligini oshirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, vakolatli iqtisodiy operator institutini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish qonuniy va ishonchli tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilariga nisbatan soddalashtirilgan tartiblarni kengaytirish imkonini beradi. Jahon bojxona tashkiloti tomonidan O‘zbekistondagi AEO dasturini takomillashtirish bo‘yicha 2025-yilda amalga oshirilgan ishlar ushbu yo‘nalishning dolzarbligini tasdiqlaydi [11].

Beshinchidan, bojxona qonunchiligini takomillashtirish jarayonida huquqiy aniqlik, shaffoflik va tadbirkorlarning qonuniy manfaatlarini himoya qilish prinsiplari ustuvor bo‘lishi lozim. Chunki iqtisodiy xavfsizlik faqat davlat manfaatlarini himoya qilish emas, balki qonuniy iqtisodiy faoliyat uchun barqaror va prognoz qilinadigan huquqiy muhitni ta’minlashni ham anglatadi.

Umuman olganda, O‘zbekistonda bojxona qonunchiligining zamonaviy rivojlanish tendensiyasi nazoratni kuchaytirishdan ko‘ra **nazoratning aniqligi, selektivligi, raqamlashtirilishi va huquqiy asoslanganligini oshirish** tomon yo‘nalmoqda. Mazkur yondashuv iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlash bilan birga O‘zbekistonning xalqaro savdo tizimiga integratsiyalashuviga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi.** O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 20-yanvardagi O‘RQ-400-son Qonuni bilan tasdiqlangan. — Toshkent, 2016. — 1-modda, tegishli bob va moddalar.
2. **O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi.** Amaldagi tahrir. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi — LexUZ. — 2026-yil 1-mart holatidagi tahrir. — 1–412-moddalar.
3. **O‘zbekiston Respublikasining “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi Qonuni.** O‘RQ-502-son, 2018-yil 18-oktabr. — Tegishli moddalar.
4. **O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni.** O‘RQ-419-son, 2017-yil 3-yanvar. — Tegishli moddalar.
5. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bojxona ma’muriyatchiligini isloh etish va O‘zbekiston Respublikasi davlat bojxona xizmati organlari faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida”gi PF-6005-son Farmoni.** 2020-yil 5-iyun. — 1-ilova, 2020–2023-yillarda bojxona ma’muriyatchiligini isloh qilish konsepsiyasi va 2-ilova.

6. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Bojxona faoliyatini takomillashtirishga oid takliflar ko‘rib chiqildi.** 2025-yil 24-fevral. — Elektron rasmiy nashr, sahifa raqami ko‘rsatilmagan; statistik va tashkiliy ko‘rsatkichlar bo‘yicha tegishli qismlar.
7. **O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi.** 2025-yilda O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 81 mlrd dollardan oshdi. — 2026-yil 22-yanvar. — Elektron rasmiy statistik material, sahifa raqami ko‘rsatilmagan.
8. **O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi.** Tashqi savdo aylanmasi: 2024-yil yanvar–dekabr. — 2025. — 1–4-betlar.
9. **World Trade Organization.** Agreement on Trade Facilitation. — Geneva: WTO, 2017. — Articles 7–8, 10, 12; risk management, post-clearance audit va authorized operators bo‘yicha tegishli bandlar.
10. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti.** O‘zbekiston Prezidenti Jahon bojxona tashkiloti bosh kotibini qabul qildi. — 2026-yil 7-sentabr. — Elektron rasmiy material, sahifa raqami ko‘rsatilmagan.
11. **World Customs Organization.** SECO-WCO GTFP Phase II Workshop on Authorized Economic Operator in Uzbekistan. — Brussels: WCO, 2025. — Elektron material, sahifa raqami ko‘rsatilmagan.
12. **Achilov A., Axlimirzayev A., Shomirzayev S., Ismoilov H., Mamatov Sh., Dadaboyev U.** Bojxona organlarining huquqni muhofaza qilish faoliyati. II qism. — Toshkent: Bojxona instituti, 2023. — 292 b.; bojxona huquqbuzarliklari va huquqni muhofaza qilish faoliyatiga oid tegishli boblar.
13. **Suyunov A.M., Muxammadieva M.U.B.Q.** Tashqi iqtisodiy faoliyatda iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning ayrim jihatlari // Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. — 2021. — Vol. 1, №9. — 136–147-betlar.
14. **Kurpayanidi K.I.** Bojxona ishi: darslik. — Farg‘ona: AL-FERGANUS, 2022. — 376 b.; bojxona tizimi, bojxona to‘lovlari, tarif va notarif tartibga solish hamda bojxona qonunchiligiga oid tegishli boblar.
15. **Baev A.X.** Bojxona ishi. — Toshkent: ToshDAU, 2023. — 226 b.; O‘zbekiston bojxona ishining shakllanishi, rivojlanishi va zamonaviy holatiga oid tegishli boblar.
16. **Ismatullayeva Sh.** Tashqi iqtisodiy faoliyatda bojxona xizmatlarining iqtisodiy ahamiyati // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. — 2025. — Vol. 3, №12. — 110–121-betlar.
17. **Muratova Sh.N., Jumaboyev J.R.** Tashqi iqtisodiy faoliyatni bojxona-tarif tartibga solish — mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash vositasi sifatida // World Scientific Research Journal. — 2026. — Vol. 50, №2. — 54–61-betlar.
18. **Mamatov Sh.** The Role of Combating Customs Crimes in Ensuring the Economic Security of the Republic of Uzbekistan. — 2025. — Elektron ilmiy maqola, PDF nashr.
19. **United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).** General Profile: Uzbekistan. — 2024 international merchandise trade data. — Elektron statistik baza, sahifa raqami ko‘rsatilmagan.
20. **World Trade Organization.** Trade Facilitation and Digital Technologies. — Geneva: WTO. — Elektron material, raqamlashtirish, ma’lumotlar tahlili va bojxona nazoratidagi texnologiyalarga oid tegishli bo‘limlar.